

Son Slaydı Önce Yap

E.A. SHINN, USGS

GİRİŞ

«Slaytlar için özür dilerim, ancak...», «Herhalde verilerin hepsini okuyamıyorsunuz ama yalnızca sayıları aklınızda tutarsanız...», «Bu şekiller önemli değil, ama şunu unutmayın ki...» gibi cümleleri konferans veya toplantılarda ne kadar sık duyarız değil mi? Bu veya benzeri özürler, konferans veya toplantı izleyen hemen herkese bir şeyler anımsatmıştır.

Gözleriniz perdede okunamayan yazılardan anlam çıkarabilmek için fırıl fırıl perdeyi taramıştır, ya da hafif bir uyku çekmişsinizdir. Eğer konuşmanın sonuna dek dayanabildiyerseniz, şanslısınız. Bu şansınız da, herhalde nelerin akılda tutulması gerektiğine bir türlü karar verememiş olmanızdan ve üstelik konuşmacının da bu konuda bir karara varamamış olmasından kaynaklanmaktadır.

Asıl şaşırtıcı olan, bu grafiklerle anlatım çağında, «nasıl yapılır» kitapları bolluğunda, özel kursların ve modern görüntü araçlarının yaygınlaştığı bir ortamda bu tür hataların yapılmasıdır. Bazı meslektaşlarımı daraltmak pahasına da olsa, yetersiz slayt göstermeye neden olduğunu sandığım bazı toplumsal ve duygusal engellerden söz edeceğim. Ele alacağımız slaytlar manzara, kaya ve ince kesit gösterenler değil, harita, grafik ve tablo gibi okunabilirliği konu olan slaytlardır. Bu yazıda temel eleştirilerim slayt yapan profesyonelleri hedef alsada evde slayt yapanlar için de bazı yararlı ipuçları vermeye çalışacağım.

Daha fazla ilerlemeden önce şu soruları sormalıyız kanısındayım : «Kimin umurunda?» ve «Bu gerçekten önemli bir sorun mudur?». Ancak, araştırma için milyonlarca lira harcanan bizim mesleğimizde sonuçlar ortaya dökülüp tartışılmazsa, tüm emekler boşa gitmiş olmaz mı?

Aslında bilimsel haberleşmenin en yaygın ve kalıcı şekli yazılı yayınlardır. Ancak gitgide artan bölgesel ve ülke çapındaki toplantılarda da araştırma sonuçlarını ve yeni fikirleri birbirimize «aktarıyoruz» gibi yapıyoruz. Her toplantı sonunda, gerek araştırma gerek sunu için harcanan çaba ve yapılan

3) Coğrafya slayt yapma tekniği ve...
4) Coğrafya slayt yapma tekniği ve...
5) Coğrafya slayt yapma tekniği ve...
6) Bilimsel slayt yapma...

7) Coğrafya slayt yapma tekniği ve...
8) Coğrafya slayt yapma tekniği ve...
9) Coğrafya slayt yapma tekniği ve...
10) Coğrafya slayt yapma tekniği ve...

masrafa rağmen, Clifton'ın «Konuşmalar bir günlükür», dediği gibi [1], aklımızda sadece «gitgide azalan anılar» kalmaktadır. Bununla beraber Clifton [1] der ki; «Sözlü sunular bilimsel araştırmaların esas meyvesini veren, eskilerden beri kullanılan araçlardır ve bilim adamları toplantılarda tekrar konuşmak için uzun zamanlar geçmesini beklememelidirler. Etkili slaytlar hazırlamak için bir geçerli neden de şudur : Biz meslek olarak, diğerlerine göre daha az konuşma eğilimindeyiz. Çoğumuz yerbilimlerine utangaç olduğumuz, her dakika başkalarıyla uğraşmaktan ve düşüncelerimizi söyle aktarmaktan kaçındığımız için yakınlık duymadık mı?

GENEL HATALAR

Şekil 1'de hepimizin artık alışık olduğu iyi ve kötü slayt örnekleri görülmüyor. Bunlar 4 kategoride toplanırlar 1) Boşluğun yanlış kullanılması (A, B), 2) Kısa bir konuşmaya sığdırılmayacak kadar uzun anlatılmaya çalışılması (C, D), 3) Aşırı şekilde belgelendirilmiş grafikler ve okunamayacak kadar küçük harfler (C, D), 4) Labirent gibi, çok renkli harita slaytları. Bu son madde, 35 mm. slaytlara çekilmek üzere çizilmemiş karışık jeoloji haritaları için konmuştur. Bu slaytlar, perdeyi renklendirmelerine karşın izleyicilere çok az bilgi verirler.

Şekil 1 deki gibi hatalar o kadar sık ve çarpıcı olarak görülürlerki insan bu tür hataların niçin bu kadar sık tekrarlandığını düşünmekten kendini alamaz. Benim inancımaya göre sorun maliyet, artistik kabiliyet veya mekanik bilgi değil, bizzat kendi tutumumuzdur. Çok iyi tanınan ve saygı gören bir araştırmacı, geçenlerde aramızdaki bir konuşmada «Keşke dikkatsizce yapılmış slaytlarla idare edebildiğimiz günlere dönebilsek, ben bu kaliteli slaytlardan hoşlanmıyorum.» dedi. Bu cümle olumsuz bir tutum belirtmesine karşın, sık sık rasladığımız slaytlardaki sonuçları doğuran birkaç faktörden biridir. Bu faktörleri şöyle sıralayabiliriz :

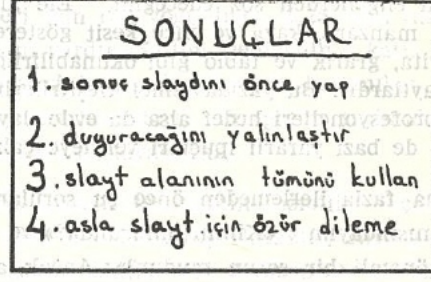
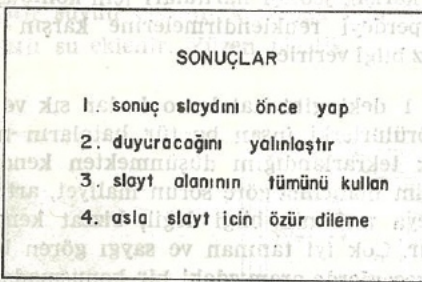
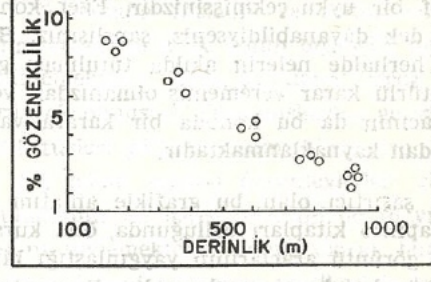
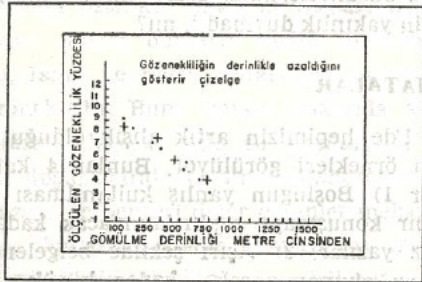
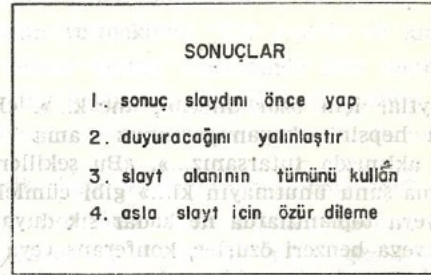
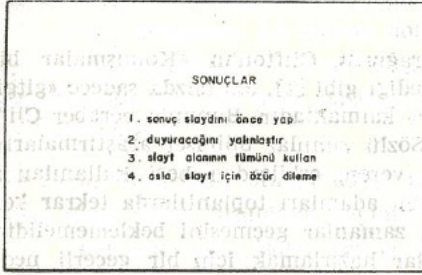
1) Hangi tür slaytların bizi son dakikaya kadar salonda tutacağını bilmiyoruz, ya da aldırış etmiyoruz,

- 2) Çoğumuz slayt yerine tebeşir ve karatahta kullanmaya alışmışız,
- 3) Dinleyicinin yapıcı katılımının olmayışı,
- 4) Okul yıllarında yazılı iletişime daha çok kullanmışız,
- 5) Konuşma yapmanın toplantılara katılabilmemizin ön koşulu olması,
- 6) Bilimsel züppelik,
- 7) Kafaların kandırıcı gevezeliklerle dolu olması,
- 8) İyi sıralanmamış düşünce dizileri,

9) Daha önceki sunuya hazırlanmış slaytların tekrar gösterilmesi.

Atlanta'daki en son GSA (Amerika Jeoloji Kurumu) yıllık toplantısında da görüldüğü gibi gerçekten de aldırış etmiyoruz. Bu toplantıda ilk kez, slayt sunma tekniğiyle ilgili bir seminer önerildi. Teknik seminerlere kayıtlı binlerce üyeden, yüzlerce kişi katılmasına rağmen, slayt seminerine sadece 25 kişi katıldı. Açıkça görüldüğü gibi, slayt yapma ve sunma önemli sayılmıyor.

Hepimizin bildiği gibi, sınıfta yapılan eğitime

en basit ve en etkili yardımcı karatahtadır. Pavlov deneyindeki köpekler gibi, öğrenciler tahtaya yazılanları kopye etmeye şartlandıkça, öğretmenler de aynı şekilde tahtaya yazılanlar cinsinden düşünmeye şartlanırlar. Karatahtalar genellikle düzensiz kullanılır ve karmakarışıktır. Bu şartlanma, slaytların da

aynı derecede düzensiz ve karışık hazırlanmasına kadar uzanır.

Çoğu konuşmacıların, özellikle de öğretmenlerin, esir aldığı dinleyicileri tarafından yapıcı bir şekilde sözü kesilmesi nadirdir. Öğretmenin konuyu sunma metodunu açıkça eleştiren öğrenci çok azdır ve

bunlar ukala olarak görülürler. «Fikirlerinizi tam açamiyorsunuz», gibisinden üstü kapalı sözlerin ne anlama geldiğini aramızdan sadece duyarlı olanlarımız anlar.

Hepimiz uzun süre kalıcı olan iletişimi, yani yazılı yayın biçimini hedef alırız. Bunun için şekil çizmeye ve yazı hazırlamaya öyle şartlanmışızdır ki, yayın için hazırlanmış bir şeklin slaytını çekmek gibi sık sık yapılan bir hataya düşeriz. Bu tür şekiller slayt halindeyken, küçük bir odada gösterilmedikçe, hemen hemen her zaman kullanışsızdır. Harfler çok küçük ve çizgiler de incecek kaldığından okunamaz duruma düşer ve etkisiz kalırlar (Şekil A, C). Bunun kadar kötü olan bir diğer hata ise, bir yayından çekilen ve slayt halindeyken okunamayacağı bilindiği halde şekil altı açıklamalarının örtülmediği slaytlardır.

İster üniversitelerde, ister özel sektörde veya devlet kurumlarında olsun, çoğumuzun toplantılara katılabilmek için bir bildiri veya konuşma hazırlama zorunluluğu vardır. Biraz deneyimli olan biri, bu gibi durumlarda birkaç lafı biraraya getirerek soruna çözüm bulur. Ancak genellikle bu durum kendini belli eder ve böylece dinleyici de kandırıldığını sezer.

«Hey be, bu tam bir petrolcü konuşmasıydı», «Slaytlar ne kadar harikaydı». Bu sık sık tekrarlanan deyişleri duyduğumuzda, bütün izleyicilerin olduğu gibi bunları söyleyen kişinin konuşmayı anladığını, daha da önemlisi anlatılanları unutmadığını düşünürüz. Bu ve benzeri cümleler bana bilimsel züppeliğin diğer bir şeklini hatırlatır. Bazı durumlarda sunuyu anlamak, konuşmacının pek başarılı olmadığı anlamına da gelebilir. Eğer bir konuşmayı, «Hay Allah, bir kelime bile anlamadım, bu beni aşan bir konuydu» diye düşünerek terketmişseniz, unutmayın belki de bu konuşmacının yapmaya çalıştığıdır.

John Hopkins Magazine'in 1980 Haziran sayısında kandırıcı gevezelik üzerine ilginç bir öykü vardır. Öyküde editör Elise Hancock şöyle söylüyor; «Genç bir öğretim üyesi bir zamanlar bana bu derginin istediği şekilde, yani herkesin anlayacağı bir dille yazı yazmaktan kaçındığını söyledi. Eğer böyle yazarsa meslekdaşları onun aptal olduğunu düşüneceklermiş, Bu yüzden de, işinde kalma hakkını kesin olarak kazanana dek bu tür yazılar yazamayacağını söyledi». Hancock bunu, bir espri olarak anlatmıştır. Ancak pazarlama öğretmeni olan Armstrong, bunun şaka olmadığı sonucuna varan bir araştırma yaptı.

«Okuyucunun iyi bildiği bir konuda yazarın kullandığı karmaşık anlatım, yazarın bilgisini olumsuz yönde yargılama hızını artırır», diyen Armstrong bu sonuca 20 işletme profesöründen değişik okunabilirlik dereceleri olan 10 işletme bültenini akademik saygınlık açısından sıralamalarını isteyerek varmıştır. Tahmin edeceğiniz gibi, okunması en güç olan bülten en üstün, en okunabilir olanı da en kötü bülten olarak sıralanmıştır.

Gerçekten de «Science» veya «Nature», «Journal of Sedimentary Petrology» dergisine yazdığımızdan başka türlü yazarız. Bana öyle geliyorki oyunu böyle oynamak, sözlü sunulardaki belli davranışların gelişmesine yol açıyor. Diğer bir deyişle beyindeki kandırıcı gevezelik, kandırıcı görüntüye dönüşüyor veya süslü püslü şişirmeler yalın bilimsel sunudan daha fazla taraftar buluyor.

Kısa konuşmalar, konuşmacının bir süzgeç gibi davranmasını ve önemsiz olanları hemen konuşma dışı bırakmasını gerektirir. Farklı kişilerden oluşan bir izleyici topluluğu buğdaydan samanı ayıramayabilir. Clifton [1]'in kısaca özetlediği gibi: «Hiçbir zaman dinleyiciyi kendi kendine düşünmeye zorlamayın». Çoğunlukla konuşmacı, önemli noktaların akılda kalacağı umuduyla sürdürür konuşmasını. Ancak, saatler sürececek bir konuşma 15 dakikaya sığdırılsa bile, 2-3 gün içerisinde buna benzer 20-25 konuşma dinleyecek olan izleyicinin çok az şey hatırlaması olasıdır. Akılda kalan bir kaç şey de gitgide silinerek yarırsızlaşır.

Daha önce de belirttiği gibi, bu yazının amacı slayt yapma tekniklerini öğretmek değildir. Bu sanatta benim de fazla deneyimim yok, üstelik bu tür bir çabanın tutumumuzu değiştireceğini de sanmıyorum. Bununla beraber kendimi bir kaç yalın öneride bulmaktan alamıyorum. Daha iyi slaytlar yapmaya başlamadan önce, evvelce sıraladığım bazı sosyal engelleri aşmalıyız. Daha iyilerini yapmak istemedikten sonra, yapamayız. Ancak tutumumuzu bu yönde nasıl değiştireceğimiz belirgin değildir. Lloyd Pray, yıllık kurum toplantılarında bir jüri tarafından seçilecek olan en kötü slaytın, sahibine ödül olarak verileceği bir «en berbat slayt» yarışması yapılmasını önermektedir. Bana kalırsa bu ödül en iyi slayta verilecek ödülden daha fazla yarar sağlamsa da, yarışma o kadar ateşli ve gergin bir havada geçecektir ki birinciyi seçmek oldukça güç olacaktır.

SLAYTLAR UCUZA ÇIKARILABİLİR Mİ?

Kötü slaytlar için en sık tekrarlanan özürlerden biri «İyi slaytlar bizim bölümün karşılayamayacağı kadar pahalıya mal oluyor», diğeri de «Zamanım yoktu» dur. Doğru, Profesyoneller tarafından yapılan güzel ve renkli slaytlar pahalıya mal olur ama canlandırdıkları araştırmalarla karşılaştırılınca oldukça ucuz oldukları görülür. Ancak benim esas konum, evde yaptığımız slaytları en az harcamayla nasıl geliştireceğimize. İyi slayt yapmanın kötü slayt yapmaktan daha pahalı olmadığını savunuyorum. Üstelik daha da ucuza gelebilir. Şekil A ve C deki slaytlar gibilerini yaparsanız yine aynı kağıt, mürekkep ve film harcamalarını yaparsınız. Renkli slayt güzel görünür, yapılan harcamaya değer ama okunabilirlik açısından kesinlikle gerekli değildir. Her şeyden önce, en önemlisi slaytların okunabilir ve düzenli olmasıdır. Yazılı slaytlar, genellikle pek iyi karşılanmasa da, okunabilir ve karışık olmadıkça, daktiloyla da yazılabilirler (Şekil E.) Daktilo harfleri 6 satırı geçmediğinde ve satırlar slayt boşluğunu oranlı dolduracak

biçimde yerleştirildiğinde işlevlerini yerine getirirler. Aynı şekilde dolmakalem ve keçe uçlu kalem de 6 satır kuralını bozmadan kullanılabilir (Şekil. F). Okunabilir olduktan sonra el yazılarının makinayla yazılmış gibi mükemmel olması da gerekmez. Slayt yaparken karatahta bile kullanılabilir. 6 Satır kuralını bozma, boşluğu iyi kullan, tebeşirle yazılan yazı veya çizelgenin fotoğrafını çek. Hepsi bu ve sanıldığı kadar da pahalı değil!

Çarpıcı slaytlar, kötü düzenlenmiş bir konuşmayı kurtaramaz. Öyle ki, yetenekli bir konuşmacı slaytsız da yapabilir. Ne yazık ki aramızda çok az yetenekli konuşmacılar var. İyi bir konuşma için organizasyon ve açık anlatım gerekir. Slayt yapımı bundan sonra gelir. Organizasyon konusunda daha fazla bilgi edinmek için Clifton [1] tarafından yazılan makaleyi okuyunuz.

DAHA İYİ SLAYTLAR İÇİN BASİT ÖNERİLER

Slayt yapımı mekanik bir işlem olmasına karşın, bir düşünce ve tutum sürecinin sonucudur. Aşağıdaki noktalar bu konuda yardımcı olabilir :

1) Sonucu veren slaytı en önce yap. Slayt gösterisiyle yapılan her konuşmada bir sonuç slaytı olmalıdır ve bu slayt en önce yapılırsa, konuşmacı dinleyicilerin neleri bilmesi gerektiğine daha kolay karar verir. Konuşmacı nereye doğru gittiğini bildiği için, diğer slaytlar yerlerini daha kolay bulur. Eğer sonuç slaytları olmazsa konuşma, «Evet, söylemek istediklerim hemen hemen bunlardı» veya «Oo, zamanı aşmışız» şeklinde bitmeye mahkumdur.

2) Düzinelerce yapılabileceği halde dörtten fazla sonuç slaytı yapmayın. Daha iyisi, kendinizi üç taneyle sınırlandırın. Çeşitli psikolojik nedenlerle, bazı şeyleri «Üçler» cinsinden düşünüp hatırlamaya eğilimimiz vardır. Özellikle jeolojide «üst, orta ve alt» diye düşünmeye şartlanmışızdır.

3) Sonuçları yazarken her slayt için 6 satırı geçmemeye özen gösterin. Daha fazla satır gerekirse bir slayt daha yapın. Salonun arkalarından 35 mm. lik slaytta altından fazla satır okunamaz. Telgraf çekerken olduğu gibi sadece çok önemli, özü taşıyan kelimeler kullanın. Cümleler kullanmak veya «okunacak birşeyler» koymak yararsızdır, bunları konuşarak anlatırsınız. Yazılı bir slayt hiçbir zaman konuşmacı tarafından okunmamalıdır. Seyirci, sunucunun konuşmasından daha hızlı okuma alışkanlığına sahiptir. Ayrıca, görülenin bir başkası tarafından okunması kişiyi uyutmasa bile kafasını karıştırır. Sadece anahtar kelimeler kullanmakla slayt iki tür işlev yapar :

a) Canalcı noktaları belli etmek,

b) Konuşmacıya yalnızca notlarla yardımcı olurken konunun güzel bir dille anlatılmasına olanak sağlamak.

4) Şekilli slaytları aşırı belgeleme yoluna gitmeyin. Örneğin gözeneklilik ve geçirgenliği karşılık-

lı gösteren bir grafiğe «Gözeneklilik ve geçirgenlik ilişkisini gösteren grafik» diye başlık koymayın (Şekil C). Gereksiz bilgileri atmak, daha gerekli harfleri daha büyük yazabilecek boşluk kazandırır (Şekil D).

5) Slayt yapmayla ilgili yazıların yanısıra, sözlü sunuyla ilgili bilgi de edinin. Özellikle Pratt ve Ropes'un AAPG deki makale [2] bu konuda oldukça yararlı. Kodak firması slaytlar ve şekilli sunu hazırlanması üzerine «Nasıl yapılır» serisi kitaplar yayınlamıştır. GSA'nın son toplantısında slayt yapımı üzerine verilen özel seminer de çok yararlı olmuştur.

6) Uygun harf boyutunu saptamak için birçok kural ve formül vardır, ancak duyduğum en basit ve en etkin olanı Conrad Neumann'dan gelmiştir. Eğer görme bozukluğunuz yoksa, yaptığınız slaytı kol uzaklığından okumaya çalışın. Okuyabiliyorsanız, seyirci de okuyabilecektir. Eğer okuyamazsanız, toplantı da küçük bir odada yapılmıyorsa, şans çıkış kapısına yakın olanlarıdır. Bu testi, slayt çerçevesine yerleştirmeden, slayt ve çerçeveyi üst üste koyarak da yapabilirsiniz. Böylece zaman kaybından kurtulursunuz.

7) Yazılı yayın için enine ve dikme kesitler hazırlarken genellikle bir köşeye lejant koyarız. Slaytta ise lejant karışıklık yaratır. Çünkü göz bir şekle, bir lejanda baka baka yorulur. Çoğu kez kum, dolomit, vs. gibi litolojik tanımlamalar lejant yapmadan ait olduğu yere yazılabilir.

8) Harita slaytları, genellikle karışık ve çok uğraşı gerektirdiği için hazırlanması en zor olanlarıdır. Buna karşın, yeterli harita slaytlarına da rasladığım oldu. Bunlarda, standart jeolojik haritalar üzerindeki gerekli yerlere büyük harfli yazılar yapıştırılmış ve konturlar ile dokanaklar koyu renkli kalemle kalınlaştırılmıştı. Böylece çok güzel bir slayt elde edilmiş olmuyor ama okunabilir yazılar ve görülebilir çizgilerle hedefe ulaşıyor. Bununla beraber, haritayı yeni baştan çizip, bazı yalınlaştırmalar ve vurgulamalar yaparak sunmak daha yararlıdır kuşkusuz.

9) Siyah - beyaz çizimler için bile renkli slayt kullanın. Renkli slaytlar banyodan çerçevesel ve gösterime hazır gelirler. Siyah - beyaz filmler daha çok vakit alır ve üstelik ucuz da değildir. Renkli filmler, yüksek ASA değerlileri dışında, daha az grenlidirler ve daha keskin hatlar verirler.

10) Genelleştir, genelleştir, genelleştir. Slaytın yalın olmasına çalış.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- [1] Clifton, E.H., 1978, Jour. Sed. Petrology, 48, 1, 2 - 3.
[2] Pratt, D. ve Ropes, L., 1978, AAPG Spec. Publ., 32 s.

Journal of Sedimentary Petrology'nin Mart 1981 sayısındaki başyazıdan İsmail Kuşçu tarafından çevrilmiştir.